

KULTURÁLIS NESZEK, MŰVÉSZI ÁRNYALATOK

Csehy Zoltán: *Grüezi! Fél év Svájc*

„Grüezi. Egy ország a hiány és a túltengés arányaival határozható meg a legjobban: hogy miből van sok, és mi az, amiből alig van egyáltalán.” Csehy Zoltán könyvének legelső mondata és rákövetkező szövegtrillája mindjárt Jean Baudrillard analitikusan szenvedélyes Amerika-könyvét juttatta eszembe. Ott egy francia *gourmand* beszél az értelmezés távolságtartó szenvedélyével, továbbá hipertrofikus nyelvi alakzatok halmozásával a kontinensnyi méretű kulturális szimulakrumról. Itt egy mérsékelt multikulturális tájékon, Szlovákiában élő szerző „*Kunstreisen*”-jét olvashatjuk a féktelenül multikulturális Svájcra, nem kisebb nyelvi szenvedéllyel megírva. Ami nem csoda egy költő, műfordító és irodalomtörténész esetében, aki ráadásul éppen zugi ösztöndíjas tartózkodása alatt fordítja Ovidius *Átváltozásait*. Így például a *Görögül olvasni Svájcot* című nyitófejezet poétikusan lelkes halmozásalakzataiban a „Walkürök sziklaszaggató kilovaglásának nyerítése” nem nyomja el „Paul Klee ecetszörének sertepertelését”.

Érdekes párhuzam, hogy a volt zugi ösztöndíjas Krasznahorkai László a szintén zugi ösztöndíjas Láng Zsolt *Bolyai* című regényének mellékszereplőjeként éppen arról panaszkodik, hogy azért nem tudott éjjel nyugodtan aludni, mert „ha az ember érzékeny, ha érzékeny a füle, akkor egész éjjel hallja, ahogyan a svájciak a pénzt számolják”. És noha a néhány éve „(poszt)modern operakalauzt” megjelentető Csehyről nem lehetne azt mondani, hogy ne volna elég „érzékeny a füle”, hogy ne hallaná a legapróbb motozásokat, ám ő inkább kulturális neszekre és zörejekre figyel, továbbá művészi árnyalatokra és alakzatokra összpontosít – akár a koncerttermeket vagy a képtárakat, akár az antikváriumokat vagy a bolhapiacokat, akár a városok utcáit vagy temetőit, akár a környező hegyeket vagy vízpartokat járja. És tényleg nem csodálkozhatunk a hátszöveget jegyző és egyúttal a főszövegben szereplőként felbukkanó (bár ez utóbbi elvileg kizárná az előbbi) Ilma Rakusa által hangsúlyozott „euforikus kíváncsiságon” – ha egyszer itt tényleg lépten-nyomon érezteti magát a nem túl nagy méretű ország kulturális sűrűsége, például Zürichben: „Zürich. Lenin a Spiegelgasse 14-ben, a Cabaret Voltaire közelében lakott, egy cipésmesternél, akit Titus Kammerernek hívtak. Kétháznyira attól a szobától, ahol Georg Büchner a *Woyzecket* írta, és ahol 23 évesen halt meg tüfuszban. Háromháznyira Johann Caspar Lavater fiziognómus, karakterológus szülőházától, akinek rettenetes árnya a huszadik századi fajbiológiáig vetül.” A városi kószálás tágas szenvedélye azután a múzeumokban

Kalligram Kiadó
Budapest, 2020
248 oldal, 3300 Ft

összpontosul. És legyen szó a modern művészet klasszikusairól vagy a kortárs művészeti világ gyanús tüneményeiről: Csehy fáradhatatlanul lelkes (de hát ezt a lelkeséget már a könyvcím üdvözlési formulája – *Griuezi!* – is elővételezi). Odasiet, mohó szemével, kihegyezett érzékszerveivel mindent felfal, majd utóbb halmozásalakzatok formájában, sietősen kiöklendezi. Valaki találóan „múzeumszédelgőnek” nevezi őt: „Mindegyikbe belépsz, örök hűséget ígérsz, aztán lelépsz.”

És noha a „múzeumszédelgő” a legtöbb esetben féktelenül élvezi mindazt, valósággal jubilál mindazon, amit lát, esetenként rádöbben arra is, hogy a művészet világának mesterséges(en hevített) örömei zsákutcákba vagy legalábbis érdektelen mellékutakra is vihetnek: „Jiří Kolář *Postkarten an einem Freund aus Liechtenstein* című »képe« pontosan az, ami a címe, négy giccses képeslap berámázva. Nettó időpocsékolás ezt nézni, az utcán jobbkat látni, az elrendezés is tudatosan gusztustalan.” És noha engem nem mindig győzött meg a művészethabzsoló Csehy éppen aktuális ujjongása tárgyáról, annak érzékiszellemi minőségéről (van, aminek becsületes internethasználóként utánajártam, van, aminek lusta olvasói göggel nem), ujjongásának hőfoka, az ujjongás szenvedélye mint lelki-, sőt létállapot mégis elismeréssel tölt el. Meg egyébként is, a kortárs képzőművészet (ontológiai értelemben) képes vizuális tulajdonságai úgyszólván átvaltoznak a róluk szóló halmozásalakzatok nyelvi minőségévé. Nem magukat a képeket látjuk, hanem a képek nézőjének analitikusan fegyelmezett lelkesedését halljuk. És ez a fáradhatatlan érzéki, sőt alkati lelkesedés viszi őt ki a múzeumból az utcára, például a zürichi Pride-felvonulásra, amelynek kapcsán „közép-európai kisebbségként” töpreng a nyelvi, kulturális, szexuális és sok egyéb „idegenséggel” szembesülő „tolerancia” természetéről, és jut el a belátáshoz: „a skálával és nem a típusal kell szembesülni”. Még akkor sem, ha a „skálán” található dolgok inkább bizonyulnak fásztó „típusnak”, semmint felvillanyozó egyediségeknek. Csehy „toleranciája” elsősorban a kíváncsiságában és a felajzottságában mutatkozik: ahogyan a „típusba” rendezhető kortárs műalkotásokat a művészeti „skála” szivárványos összefüggésében látja, magyarázza. Vagy ahogyan – még szélesebbre feszítve a „skálát” – a művészettel kokettáló pornográfia mechanikus mutatványairól elmélkedik műfordító-ösztöndíjasként a zugi kolostor falai között.

A „skála” minden színárnyalata iránti kíváncsisága és elfogultsága azonban nem béklyózza elemző-kritikai képességét és igényét. Vegyük akár ezt az aforisztikus kijelentést (egy közelmúltbeli történet dicstelen hősének periratában szereplő, „méretes, ágaskodó, eres faszt ábrázoló” képeslap szóba hozatala után, annak közvetlen szövegszomszédságában): „A reformáció genfi emlékműve ugyanolyan híres, tételes, fantáziátlan, hosszú és didaktikus, mint Illyés verse.” Vagy nézzük az egymás mellé rendelt klasszikus modern nagyságok sarkos összehasonlítását: „A Giacometti–Bacon elképesztő, katartikus baseli hangulata után itt [Wintherturban] alig pislákol valami. Nem igazán illenek egybe, Giacometti egyszerűen lesöpri Hodlert.” A lajstromozás közben azért értékítéleteket is megfogalmazó Csehy kulturális kalandozásainak, heves vagy hűvös múzeumi és koncerttermi örömeinek forrásvidékét tárják fel fordítói vagy olvasói mivoltára vonatkozó, ars poetica élességű önleírásai: „Azért fordítok, mert nem merem kimondani, amit mások kimondtak, vagy azért, mert mások jobban kimondták azt, amit folyamatosan ki akarok mondani?” André Aciman *Szólíts a neveden* című regénye („a szellős Guadagnino-film zsúfoltabb irodalmi bázisa”) kapcsán pedig: „Tényleg csak azok olvasnak, akik valamit rejtegetnek még önmaguk előtt is?”

Csehy ebben a könyvében olyan íróként mutatja magát, aki ezúttal saját olvasói, művészfogyasztói, művészet- és kultúraértelmezői énjét állítja előtérbe. Nem rejteget, csak mutat. Azon belül többnyire feltár (jelentéseket), ritkábban leleplez (ürességeket). És hogy ezzel vajon mit leplez valójában, azt minden bizonnyal más könyvből tudhatjuk meg – ha hajlandó az orrunkra kötni.